עין משפט נר מצוה

מ א ב ג מיי' פי"ד מהל' אבל הל' ד סמג עשין מדברי סופרים ג טוש"ע י"ד סי' שלח סעיף ג: **מא** ד מיי' פ"כ מהל' איסורי מזבח הל' ד סמג לאוין פא טוש"ע אה"ע סימן קיג סעיף ד:

הגהות הב"ח

(א) גמ' שמע ירח מזבוז: (ב) שם רב חלנו מלנ נפק רב כהנא אכריז רב חלנו: (ג) רש"י ד"ה מאי איריא וכו' והרי מנקר אסור בנכסי חולה אלא כל"ל וה"ל ותיבת אין נמחק: (ד) ד"ה כעשוריימא וכו' ומוסיף ליכאר לבן והכי נמי גבי חולה מנקר הרלשון: (ה) ד"ה ומחזרות וכו' אחריתי היא דהיכא:

פירוש הרא"ש

מתני' קשיתיה. אמאי מאי עומד אבל לא יושב דתרוייהו חיוביה ליכא ומעמא דעולא דקאמר משום דאשר לית ליה לשמואל: רמו לב"יקור חולים מן התורה. פי' רמז [ב"ר ק. ב"מ ל:] מילנו כה אינו מפורש: ערוך מאתמול. היינו קודם שנברא העולם: תשתה. היינו גיהנם שכל המתפתה בילנו נופל שם: תשב אנוש עד דכא. ובקרא דקמייה כתיב בעוכס כריס ילדו ותמולל ארץ ותבל: בת הגיזונת מן האחים. בתגאי כתובה שכן כתב לה בגן נוקבן דיהוויין ליכי מינאי כו': נוטלת עישור נכסים. לפרנסת בעוחיה: ובבן גילו. שעולה בחולו:

מוסף רש"י

ה' קנני ראשית דרכו. קודם לאחר דברים, והא דאמרינן לעיל הכתב בעבב שנת, בכתבן של לוחות, חו היתה כתובה מתחילה באם אחוזה על גבי לבנה (פסחים נד.). בטרם הרים יולדו. בראת אנוש עד דכא. עד ידכא לבנו לפניך (שם). גן בעדן מקדם. מוקדם לעולם (שם). מאתמול. קודם לעולם (שם). תפתה. שכל המתפתה נילנו נופל שם (שם ע"פ ערובין יט.). מדום מראשון. מרוס הוא בערבות, מראשון, מקודם העולם, וכן מקום מקדשו נגרא מראשון (שם). אי איברי ליה פומא. אם בריאה פה לאדם משמת ימי בראשית (במדבר מז ל). שמע ירח

מתניתין קשיתיה מאי איריא דתני עומד אבל לא יושב שמע מינה דנכסי מבקר אסורין על החולה אמר ריש לקיש רמז לביקור חולין מן התורה מנין שנאמר [1]אם כמות כל האדם ימותון אלה ופקודת כל אדם וגו' מאי משמע אמר רבא אם כמות כל האדם ימותון אלה שהן חולים ומוטלים בעריסתן ובני אדם מבקרים אותן מה הבריות אומרים לא ה' שלחני לזה [ה]דרש רבא [2]אם בריאה יברא ה' אם בריאה גיהנם מוטב תהיה אם לאו יברא ה' איני והא תניא [3]שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם אלו הן תורה ותשובה גן עדן וגיהנם כסא הכבוד ובית המקדש ושמו של משיח תורה דכתיב [3]ה' קנני ראשית דרכו וגו' תשובה דכתיב [4]בטרם הרים יולדו ותחולל וגו' [5]תשב אנוש עד דכא וגו' גן עדן דכתיב [6]ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם וגו' גיהנם דכתיב [7]כי ערוך מאתמול תפתה [ו]כסא כבוד דכתיב [8]נכון כסאך מאז בית המקדש דכתיב [9]כסא כבוד מרום מראשון שמו של משיח דכתיב [10]יהי שמו לעולם וגו' אלא הכי קאמר אי איברי ליה פומא מוטב ואם לא יברא ה' והכתיב [11]אין כל חדש תחת השמש הכי קאמר אי הכא לא מקרב פומא להכא ליקרב דרש רבא ואמרי לה אמר ר' יצחק [ז]מאי דכתיב [12]שמש ירח עמד זבולה שמש [ח] וירח בזבול מאי בעיין והא ברקיע קביעי מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו רבונו של עולם אם אתה עושה דין לבן עמרם אנו מאירין ואם לאו אין אנו מאירין באותה שעה ירה בהן חיצים וחניתות אמר להם בכל יום ויום משתחוים לכם ואתם מאירים בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם ובכל יום ויום יורין בהן חיצין וחניתות ומאירים שנא' [12]לאור חציך יהלכו וגו' תניא ביקור חולים אין לה שיעור מאי אין לה שיעור סבר רב יוסף למימר אין שיעור למתן שכרה אמר ליה אביי וכל מצות מי יש שיעור למתן שכרן והא תנן [ט]הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות אלא אמר אביי [א]אפי' גדול אצל קטן רבא אמר [ב]אפי' מאה פעמים ביום [ג]אמר רבי אחא בר חנינא [ד]כל המבקר חולה נוטל אחד מששים [ה]בצערו [ו]אמרי ליה אם כן ליעלון שיתין ולוקמוה אמר ליה כעישורייתא דבי רבי [ז]ובבן גילו דתניא [ח]רבי אומר בת הניזונית מנכסי אחין נוטלת עישור נכסים אמרו לו לרבי לדבריך מי שיש לו עשר בנות ובן אין לו לבן במקום בנות כלום אמר להן [ט]ראשונה נוטלת עישור נכסים שניה במה ששיירה שלישית במה ששיירה וחוזרות וחולקות בשוה רב חלבו חלש נפק [י] אכריז רב כהנא רב

מתניתין קשיתיה. מדוקיא קא משמע ליה: **מאי איריא דתני עומד אבל לא יושב.** והרי (ג) אין מבקר אסור בנכסי חולה: **אלא שמע מינה וכו'.** וא"ת מאי טעמא דשמואל דמתרץ לה הכי לוקמא הא לא קשיא דשמואל לא מוקי לה כדעולא דקסבר האי שיעורא דחיקא היא: **ופקודת כל אדם.** שבני אדם מבקרין אותן: **לא ה' שלחני לזה.** לפי שהיו עדת קרח מלעיגין עליו ואומרים שהיה משה אומר להם מדעתו בלא ציווי של מקום: **ואם לאו.** שאין גיהנם נברא עדיין: **איני.** מי מספקא ליה למשה: **כי ערוך מאתמול תפתה.** איזהו יום שיש לו אתמול ולא שלשום כלומר שהיה לו לפניו ולא לפני פניו הוי אומר זה יום שני שבו נברא גיהנם: **אלא ה"ק.** אי הכא אין לו פומא ואי לא מקרב הכא יקריבנו המקום: **והא ברקיע קביעי.** למטה מזבוז כדאמרי' במסכת חגיגה (דף יב.): **אם אתה עושה דין לבן עמרם.** מקרא ועדתו: **וכל יום ויום.** מאותו יום ואילך אינן יוצאין מפני שמשתחווין להם עובדי כוכבים עד שמוריס בהן חיצים וחניתות: **ואפי' גדול אצל קטן.** שלא יאמר לא אבקר אלא גדול כמוני: אין לו שיעור דמלוה בקטן כמו בגדול: **ליעיילו שיתין ולוקמוה.** יכנסו ששים בני אדם כאחת לבקרו ויטול כל אחד ואחד מששים בלעבו ומיד מתרפא: **כעישורייתא דבי רבי.** דאמר מי שיש לו עשר בנות ובן אחד הראשונה נוטלת עישור נכסים והשניה במה ששיירה וכן לכולן ומפרש בהש"ס ירושלמי (ב) נמצאו בנות שנוטלות במנה תרי תילתי פחות ליבחר והאי תלתא ומוסיף ליבחר (ד). וגבי חולה נמי מבקר הראשון נוטל אחד מששים בחליו והשני ל' מששים במה ששייר: **ובבן גילו.** כחור כמותו לו זקן לזקן: **וחוזרות כולן וחולקות בשוה.** מילתא אחריתי (ה) דהיכא דילאו ליש כאחת כל אחת נוטלת עישורה במה ששיירה חבירתה ואז מולקות בשוה אבל כשבאו ליגשא זו אחר זו לא: בחיים

מחיים

מסורת הש"ס

ו) סנהדרין קי. ע"ש, ב) פסחים נד., ג) [שם ע"ש ובפרש"י], ד) [סנהדרין קי. ע"ש], ה) חגיגה פ"ב משנה ו, ו) [ל"ל תנ"ה בקור חולים אין לו שיעור אפילו גדול אצל קטן ואפילו מאה פעמים ביום אמר ר"ל כ"ח כ"ח וכו'], ז) [כ"מ ל:], ח) נ"ל מתליו, ט) [ל"ל ו"ל אחרי לרבנן], י) כתובות פח., כ) [כתובות פ"ו ה"ו], ל) [ב"ב ו ד], מ) [ברכות ו].

תורה אור השלם

1. אִם כְּמוֹת כָּל הָאָדָם יִמָּתוּן אֵלֶּה וּפְקֻדַּת כָּל הָאָדָם יִפָּקֵד עֲלֵיהֶם לֹא יְיָ שְׁלָחָנִי:
במדבר טז כט
2. וְאִם בְּרִיאָה יִבְרָא יְיָ וּפָצְתָה הָאֲדָמָה אֶת פִּיהָ וּבָלְעָה אֹתָם וְאֶת כָּל אֲשֶׁר לָהֶם וְיָרְדוּ חַיִּים שְׁאֹלָה וידעתם כִּי נִאֲצוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה אֶת יְיָ:
במדבר טז ל
3. יְיָ קָנָנִי רֵאשִׁית דַּרְכּוֹ קֶדֶם מִפְעָלָיו מֵאָז:
משלי ח כב
4. בְּטֶרֶם הָרִים יֻלָּדוּ וַתְּחוֹלֵל אֶרֶץ וְתֵבֵל וּמֵעוֹלָם עַד עוֹלָם אַתָּה אֵל:
תהלים צ ב
5. תָּשֵׁב אֱנוֹשׁ עַד דַּכָּא וַתֹּאמֶר שׁוּבוּ בְנֵי אָדָם:
תהלים צ ג
6. וַיִּטַּע יְיָ אֱלֹהִים גָּן בְּעֵדֶן מִקֶּדֶם וַיָּשֶׂם שָׁם אֶת הָאָדָם אֲשֶׁר יָצָר:
בראשית ב ח
7. כִּי עָרוּךְ מֵאֶתְמוֹל תָּפְתֶּה גַּם הִיא לַמֶּלֶךְ הוּכָן הֶעְמִיק הַרְחֵב מְדוּרָתָהּ אֵשׁ וְעֵצִים הַרְבֵּה נִשְׁמַת יְיָ כְּנַחַל גָּפְרִית בֹּעֲרָה בָהּ:
ישעיהו ל לג
8. נָכוֹן כִּסְאֲךָ מֵאָז מֵעוֹלָם אָתָּה:
תהלים צג ב
9. כִּסֵּא כָבוֹד מָרוֹם מֵרֵאשׁוֹן מְקוֹם מִקְדָּשֵׁנוּ:
ירמיהו יז יב
10. יְהִי שְׁמוֹ לְעוֹלָם לְפָנֵי שֶׁמֶשׁ יִנּוֹן שְׁמוֹ וְיִתְבָּרְכוּ בוֹ כָּל גּוֹיִם יַאְשְׁרוּהוּ:
תהלים עב יז
11. מַה שֶׁהָיָה הוּא שֶׁיִּהְיֶה וּמַה שֶׁנַּעֲשָׂה הוּא שֶׁיֵּעָשֶׂה וְאֵין כָּל חָדָשׁ תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ:
קהלת א ט
12. שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ יְהַלֵּכוּ לְנֹגַהּ בְּרֶק חֲנִיתֶךָ:
חבקוק ג יא

תוספות

מתניתין קשיתיה. יהוקקן להעמידה בנכסי מנקר אסורים על החולה: ופקודת כל אדם. שב"ל מבקרין אותם:

על המבקר נכנס לבקרו אפי' יושב דיסיבה נמי חיוביה דחולה הוא ולא אדריה דבהכי ניחא ליה אבל חלה בנו לא יכנס לביתו כלל אלא שואלו בשוק. ומיהו דוקא היכא דאדריה חולה למבקר דאומדן דעתא הוא דמן חיוביה לא אדריה אבל היכא שהמבקר אסר על עצמו נכסיו של חולה לא יכנס לביתו כלל דבכי האי גוונא ליכא אומדנא. הדין הוא דינא דנכסי חולה אסורין על המבקר. והיכא דנכסי מבקר אסורין על החולה נכנס לבקרו עומד משום דמחויב לעשות בחנם ומצוה דיליה קעביד ואידך ממילא קא מתהני אבל לא יושב ואפילו במקומות שמחמירין על עצמן שלא ליטול שכר אפי' על היסיבה משום גזירה שמא ישהא ביסיבה. וכי אמרינן בנכסי מבקר אסורין על החולה דנכנס לבקרו עומד משום דמצוה דעבדיה קעביד ואידך ממילא מתהני הני מילי בכי האי גוונא דהנאה ממילא היא אבל היכא דייהיב ליה מידי כיון שהוא מהנהו ממש מיד ליד ולא גרמא היא אסור והיינו דתנן לקמן בפרקין (דף מג.) המודר הנאה מחבירו ואין לו מה יאכל הולך אצל חנווני הרגיל אצלו ויאמר לו וכו' וכן היו מהלכים בדרך ואין לו מה יאכל נותן על גבי הסלע דוקא בכה"ג שרי אבל מידו לידו לא ואף על גב דמצוה קעביד וטעמא דמילתא כדאמרינן דדוקא הנאה דממילא שריא במקום מצוה אבל הנאה דבידים לא: **ובני אדם מבקרין אותן.** והיינו דכתיב ופקודת כל אדם יפקד עליהם: **שנעבר דברים נברא קודם שנברא העולם.** כלומר שעלו במחשבה להבראות קודם שנברא העולם שא"א לעולם בלא הס וכדאמרי' שמחשבתן של ישראל קדמה לכל ועל כרחיך לא נברא העולם בלא גיהנם לצורך הרשעים: **אי לא מקרב פומא להכא ליקרב.** וקריבה בעלמא ליתא בכלל אין כל חדש: **והא ברקיע קביעי.** כדכתיב ויתן אותם אלהים ברקיע השמים [מ] וחבול למעלה מן הרקיע הוא כדאיתא בפ' אין דורשין (חגיגה יב.): **אם אתה עושה דין לבן עמרם.** ממחלוקתו של קרח. ומשמע להו דהאי קרא במחלוקתו של קרח מדרש משום דביליאת מצרים ובקריעת יס סוף משמעי בספר חבקוק וכתיב ביה מחלת ראש מדין רשע ומשמע להו דהיינו קרח וכתיב בתריה שמש ירח עמד זבולה: **כעישורייתא דרבי.** שכל אחת נוטלת עישורה מנכסים שנותרו אחר שנטלה אותה שלפניה עישור שלה. וכן נמי כל אחד מן המבקרין נוטל אחד משישים מן החולי שנשאר לחולה אחר שבקרו אותו שלפניו: **ובבן גילו.** שנולד המבקר במזלו של חולה: **וחוזרות כולם וחולקות בשוה.** שכיון שבאת אחת באו ליטול אינו בדין שיהא חלקן של ראשונות יותר מן האחרונות: בחיים

עמד זבולה. לעיל מניה כתיב ותבקע ארץ, בשעת בקיעת הארץ שנבלעו בקרקע, שמש וירח עלו לאותו רקיע ששמו זבול ואמרו להקב"ה אם אי אתה עושה דין לבן עמרם מקרח ועדתו (סהדרין קי.). בבכודי לא מחיתם. שהרי בכל יום מלבי מזרח ומערב בשעה שמניחין כתריהן בראשם משמחוים לחמה (שם). ובכל יום ויום יורין בהן חיצין וחניתות ומאירים. שכן גזר עליהם המקום, ל"א מאחר שראו שהקפיד הקב"ה על שלא מיחה לכבודו, עד דאמרו להו לא נפקין, שחשו לכבוד המקום על בני אדם שמשתחוים לשמש וירח (שם). שאין אתה יודע מתן שכרן של מצות. משל למה הדבר דומה למלך שאמר לעבדיו עלו בסברכם כך וכך והכסבו לפרדס וחרבו בו ותקנו לו לרכו ובפרדס היו בו אילנות טובים ורעים ואילו היה אומר להם אילן פלוני טוב הוא ואילן פלוני רע הוא ותקחו בזה יותר מבזה, היו הולכים נוטן אצל הטוב כדי להרבות שכרן ומלאו נשתיירו אילנות רעים שלא יתוקנו, לכן אמר בפתם, כך עשה הקב"ה שלא גילה שכר המצות, שלא יראה אדם מצוה שבראה מרוחה ומחזר אחריה, (אבות פ"ב מ"א). דבל דסני לי ליחדי לי. ומתוך כך ישוב מרוח אף מעלי (ברכות נה:).

באים. חלה. ואית דגרסי בתמ: **כאילו שופך דמים.** מפני שבני אדם שנכנסין לבקרו עושים לו לחולה כל צרכיו: **לא שיחיה ולא שימות.** שהרי אינו יודע בעניינו של חולה: **דלא ליתרע מוליה. דדילמא מתצלנא לגאלתר.** אי נמי דלא ליטמעי מילי עילויה: **מכאן ואילך.** חזי דלא מתרפא אמר להו פוקו ואכריזו: **ריעים כנעמן.** שריפאוהו מצרעתו כגון אלישע דהוה נביא וחזקן והשיאו עצה לנעמן: **אם יאמרו לך נעריס בנה.** בית המקדש: **וזקנים אומרים סמוך.** ואל תבנה: **וסימן לדבר מרחבעם.** דכתיב (מלכים א יב) ויעזוב את עצת הזקנים וגו' ומחרב בית המקדש על אותה עצה. והמורה לא פירש בנית המקדש ואיכא בריתא[1] דקתני בהדיא בנית המקדש: **לא לסעוד.** כמו (במדבר טו) ופקודת כל העדה מתרגמינן וסעודא: **תלת שעי קמייתא רווחא דעתיה.** כדאמר בעלמא (ב"ב טז:) אידלי יומא אידלי קנינא. ודילמא אמר לא אצטריך למבעי רחמי עליה דאינו כל כך חולה: **יסעדנו.** כמו ולחם לבב אנוש יסעד (תהלים קד): **ומניין שהשכינה כו' שנאמר ה' יסעדנו.** קרי ביה יסערנו. אי נמי יסעדנו ממש שמסעד שכינה על ראשו כדאמרן בהדיא ששכינה שרויה למעלה ממיטתו: **סהדא רבה פרת.** כשנהר פרת גדול הוי עדות לגשמים שירדין לא"י דא"י גבוה מכל האלנות ובאין גשמים ונופלין בפרת ומתגדל מהן. והאי דאמרי' דנהר מתגדל ממי הגשמים הוי פלוגתא דשמואל: **נהרא מכיפיה מסברך.** שנובע מגדותיו ולא ממי גשמים:

אלא

בלום. אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות. נראה בעיני דה"ק פעמים שצריך לבקש רחמים על החולה שימות כגון שמצטער החולה בחליו הרבה ואי אפשר לו שיחיה כדאמרינן בפרק הנושא (כתובות קד.) דכיון דחזאי דאמתיה דרבי דעל כמה זימנין לבית הכסא ואמר תפילין וקא מצטער אמרה יהי רצון שיכופו העליונים את התחתונים כלומר דלימות רבי. ומש"ה קאמר דהמבקר חולה מועילו בתפלתו אפי' לחיות מפני שהיא תפלה יותר מועלת ומי שאינו מבקרו אין צריך לומר שאינו מועילו לחיות אלא אפי' היכא דליכא ליה הנאה במיתה אפי' אותה זוטרתי אינו מהנהו: **לא ליסעוד איניש.** יבקר. ופקודת כל האדם[2] מתרגמינן וסיעדא: **קנלא בתלת שעי קמייתא רווחא דעתיה.** וכסבור המבקר שנתרפא ואין צריך לבקש רחמים עליו: **בפרייתא תקיף חולניה.** וכסבור שהוא בתפס תקוה ומתיאש מן הרחמים: **לא ישב לא על גבי מטה ולא על גבי ספסל.** איכא מאן דאמר דדוקא כשהחולה שוכב על גבי קרקע שנמצא מבקר גבוה ממקום שכינה: **אמר ר' אבין אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת.** כשיורד מטר בא"י מעיד עליו פרת בגבול שכל שהוא גדול בידוע שאע"פ שלא ירדו גשמים כאן ירדו גשמים בא"י. ונפקא מינה שאסור לטבול בו לפי שאין מי גשמים הנוטפין מטהרין בזוחלין אלא באשבורן כלומר דקווי וקיימי כדתניא בספרי[3] אי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין ת"ל אך מעין ובור[4] מעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן הילכך כל היכא דליכא למיחש שמא רבו נוטפין על הזוחלין אסור והיינו כשהנהר גדול הרבה אבל אם היה הולך לאטו או שלא נתרבה אלא מעט דליכא לספוקי ברביית נוטפין שרי כדתניא בתוספתא העיד ר' אלעזר בר צדוק על הזוחלין שרבו על הנוטפין שהם כשרים[5]: **ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מסברך.** מכיפיה מסלנו. כלומר ממקומו הוא מתגדל שאע"פ שאנו רואים שכשהגשמים יורדין נהרות מתרבים עיקר רבויין ממקומן הוא דתמרי' בפרק סדר תעניות (תענית כה:) אין לך כל טפח וטפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים ומגלא שלעולם זוחלין רבין על הנוטפין דהא לטפח של גשמים איכא טפחיים דמעיין הלכך לשמואל מותר לטבול בנהרות לעולם אפי' כשנראה לעין שנתרבו הרבה מחמת המטר: **ופליגא דידיה אדידיה דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין.** דאיכא למיחש לרבו הנוטפין:

אלא

באים. חלה. ואית דגרסי בתמ: **כאילו שופך דמים.** מפני שבני אדם שנכנסין לבקרו עושים לו לחולה כל צרכיו: **לא שיחיה ולא שימות.** שהרי אינו יודע בעניינו של חולה: **דלא ליתרע מוליה. דדילמא מתצלנא לגאלתר.** אי נמי דלא ליטמעי מילי עילויה: **מכאן ואילך.** חזי דלא מתרפא אמר להו פוקו ואכריזו: **ריעים כנעמן.** שריפאוהו מצרעתו כגון אלישע דהוה נביא וחזקן והשיאו עצה לנעמן: **אם יאמרו לך נעריס בנה.** בית המקדש: **וזקנים אומרים סמוך.** ואל תבנה: **וסימן לדבר מרחבעם.** דכתיב (מלכים א יב) ויעזוב את עצת הזקנים וגו' ומחרב בית המקדש על אותה עצה. והמורה לא פירש בנית המקדש ואיכא בריתא[1] דקתני בהדיא בנית המקדש: **לא לסעוד.** כמו (במדבר טו) ופקודת כל העדה מתרגמינן וסעודא: **תלת שעי קמייתא רווחא דעתיה.** כדאמר בעלמא (ב"ב טז:) אידלי יומא אידלי קנינא. ודילמא אמר לא אצטריך למבעי רחמי עליה דאינו כל כך חולה: **יסעדנו.** כמו ולחם לבב אנוש יסעד (תהלים קד): **ומניין שהשכינה כו' שנאמר ה' יסעדנו.** קרי ביה יסערנו. אי נמי יסעדנו ממש שמסעד שכינה על ראשו כדאמרן בהדיא ששכינה שרויה למעלה ממיטתו: **סהדא רבה פרת.** כשנהר פרת גדול הוי עדות לגשמים שירדין לא"י דא"י גבוה מכל האלנות ובאין גשמים ונופלין בפרת ומתגדל מהן. והאי דאמרי' דנהר מתגדל ממי הגשמים הוי פלוגתא דשמואל: **נהרא מכיפיה מסברך.** שנובע מגדותיו ולא ממי גשמים:

אלא

רב חלבו באיש לא איכא דקא אתי אמר להו לא כך היה מעשה בתלמיד אחד מתלמידי ר' עקיבא שחלה לא נכנסו חכמים לבקרו ונכנס ר' עקיבא לבקרו ובשביל שביבדו וריבצו לפניו חיה א"ל רבי החייתני יצא ר' עקיבא ודרש [8]כל מי שאין מבקר חולים כאילו שופך דמים כי אתא רב דימי אמר כל המבקר את החולה גורם לו שיחיה וכל שאינו מבקר את החולה גורם לו שימות מאי גרמא אילימא כל המבקר את החולה מבקש עליו רחמים שיחיה וכל שאין מבקר את החולה מבקש עליו רחמים שימות שימות ס"ד אלא כל שאין מבקר חולה אין מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות [6]רבא יומא קדמאה דחליש אמר להון לא תיגלו לאינישׁ דלא לתרע מזליה מכאן ואילך אמר להון פוקו ואכריזו בשוקא דכל דסני לי ליחדי לי וכתיב [1]בנפול אויבך אל תשמח [3]וגו' ודרחים לי ליבעי עלי רחמי אמר רב כל המבקר את החולה ניצול מדינה של גיהנם שנאמר [2]אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו י"י אין דל אלא חולה שנאמר [3]מדלה יבצעני אי נמי מן הדין קרא [4]מדוע אתה ככה דל בן המלך בבקר בבקר וגו' [3]אין רעה אלא גיהנם שנאמר [5]כל פעל י"י למענהו וגם רשע ליום רעה ואם ביקר מה שכרו מה שכרו כדאמר ניצול מדינה של גיהנם אלא מה שכרו בעוה"ז [6]י"י ישמרהו ויחייהו ואושר בארץ ואל תתנהו בנפש אויביו יי' ישמרהו מיצר הרע ויחייהו מן היסורין ואושר בארץ שיהו הכל מתכבדין בו ואל תתנהו בנפש אויביו שיזדמנו לו ריעים כנעמן שריפו את צרעתו ואל יזדמנו לו ריעים כרחבעם שחילקו את מלכותו תניא [7]ר"ש בן אלעזר אומר אם יאמרו לך ילדים בנה וזקנים סתור שמע לזקנים ואל תשמע לילדים שבנין ילדים סתירה וסתירת זקנים בנין וסימן לדבר [7]רחבעם בן שלמה אמר רב שישא בריה דרב אידי [8]לא ליסעוד איניש קצירא לא בתלת שעי קדמייתא ולא בתלת שעי בתרייתא דיומא כי היכי דלא ליסח דעתיה מן רחמי תלת שעי קדמייתא רווחא דעתיה בתרייתא תקיף חולשיה [9]אמר רבין אמר רב מניין שהקב"ה זן את החולה שנאמר [8]יי' יסעדנו על ערש דוי וגו' ואמר רבין אמר רב מניין שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי תניא נמי הכי [2]הנכנס לבקר את החולה לא ישב לא על גבי מטה ולא ע"ג ספסל ולא על גבי כסא אלא מתעטף ויושב ע"ג קרקע מפני שהשכינה שרויה למעלה ממטתו של חולה שנאמר יי' יסעדנו על ערש דוי ואמר רבין [10]אמר רב מטרא במערבא סהדא רבה פרת ופליגא דשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מתבריך ופליגא דשמואל אדשמואל דאמר שמואל אין המים מטהרין בזוחלין אלא

כלי הספק לא אמר קמא קמא בטיל כמו שנאמר לקמן בפרק הנודר מן הירק (דף מח:) וכיון דאינו בטל נהפכו כולם לנוטפים ותנן במסכת מקואות (פ"ה מ"ה) הנוטפין במקוה ומקוה אינו מטהר בזוחלין [כו'] מ"ל אף מלק מעיין מטהר בזוחלין ומקוה באשבורן אבל מעיין לא אימעט מאשבורן דתניא בתוספתא (מקואות פ"ה) מעיין שמימיו מועטים וירמינו עליו והרמינו מטהר באשבורן ותנן נמי (שם פ"ד מ"ה) כל הימים במקוה והימים המעיינות הם באין והיינו טעמא דלשון מקוה משמע אשבורן ולא זוחלין כדכתיב יקוו המים אל מקום אחד אבל מעין בין זוחל בין עומד במקום אחד נקרא מעין ומ"מ אי לאו אף מלק הוה מקשינן מקוה למעין לטהר בזוחלה:

מסורת הש"ס

א) בכרכות נה:, ב) ל"ל וכבקלו אל יגל לכך כן ירלה ה' וגו' והשיב מעליו אפו, ג) [בעיל כב.], ד) [מגילה לא: תוספתא ע"ז פ"א], ה) שבת יב:, ו) שבת סה: בכורות נה:, ז) [תוספתא ע"ז פ"א], ח) [במדבר טו], ט) [שמיני פרשה ט], י) [ויקרא יא], כ) [וכ"ה במקואות פ"ה מ"ה].

תורה אור השלם

1. בנפל אויבך אל תשמח ובכשלו אל יגל לבך: משלי כד יז
2. אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו יי: תהלים מא ב
3. דורי נסע וגולה מני באהל רעי קפדתי כארג חיי מדלה יבצעני מיום עד לילה תשלימני: ישעיהו לח יב
4. ויאמר לו מדוע אתה בכה דל בן המלך בבקר בבקר הלוא תגיד לי ויאמר לו אמנון את תמר אחות אבשלם אחי אני אהב: שמואל ב יג ד
5. כל פעל יי למענהו וגם רשע ליום רעה: משלי טז ד
6. יי ישמרהו ויחייהו ואשר בארץ ואל תתנהו בנפש איביו: תהלים מא ג
7. אמר אל רחבעם בן שלמה מלך יהודה ואל כל בית יהודה ובנימן ויתר העם לאמר: מלכים א יב כג
8. יי יסעדנו על ערש דוי כל משכבו הפכת בחליו: תהלים מא ד

גליון הש"ס

גמ' לא לסעוד איניש. עין רש"י שבת דף יב ע"ב ד"ה קועד וכ"ל דגרס' כאן לא ליסעוד:

מוסף רש"י

מטרא במערבא. באלן ישראל, סהדא רבה פרת. פרת מעיד בדבר שהוא יורד מאלן ישראל לנבל ונדל ממי הגשמים ויודעין בני בבל שירדו גשמים בהרי אלן ישראל ושמתים על אחיסם (שבת סה: וכע"ז בכורות נה:). נהרא מכיפיה מתבריך. משפחו וממקורו ומתגלגו, קלנ מתרגמינן כיפה, מכיפיה מיבנך ולא ממי הגשמים (שבת סה:). אין המים מטהרין בזוחלין. אין מטהרין אדם וכלים הטובלין בהן דרך זחילה וצריך להמשיך למקוה ולטבול במקוה (שם) דבכל שעה הוי מים נוטפין רבין עליהן (בכורות נה:).

מב א מיי' פי"ד מהל' אבל הל"ד:
מג ב מיי' שם הל"ה סמג עשין מד"ס ב טוש"ע יו"ד סי' שלה סעי' ד:
מד ג מיי' שם הל"ו טוש"ע שם סעי' ג:

תוספות

לסעוד. אם יבקר לחולה. פוקד מתרגמינן ופעוד: ריווח נפשיה. החולה וסבור המבקר החולה עובר לו מליו ומתנע מלנקש רחמים: בתלת בתרייתא תקיף חולשיה. ומסיח מלנקש רחמים עליו: סהדא רבה פרת. שרבו מימיו מן הגשמים:

פירוש הרא"ש

רב חלבו באיש. פי' חלה כדאמרי' בגמרא מדלקין (דף כ.) מן קדש בהיאא בשבת: שבביו ורבצו לפניו. לפני החולה בצווי רבי עקיבא כי הנכנס לבקר את החולה מפקח כל לבביו ומחיסו: אינו מבקש עליו רחמים לא שיחיה ולא שימות. חז היא רעה גדולה שאם היה מבקרו היה מבקש עליו רחמים ואפשר שעת לוון הוא ותהיה תפלתו נשמעת ומרעות הביקור גורם שימות: דלא ליתרע מוליה. דבכל מורא מדלי מכיני (שבת לב.) ואולי בבקשה מועטת שיבקש שוגאו רעתו יתוקף מליו: משכ"ל אל דל. מגיה מליו לבקרו ולפקח בלרכיו: שריפאוהו מצרעתו. שהשיאוהו עלה לעבוד בידן: רחבעם בן שלמה. שהשיאוהו עלה לומר אבי יסר אתכם בשוטים ואני בעקרבים: לא ליסעוד. לא לפקוד: רווחא דעתיה. וסבור הוא שנתרפא ולא יתפלל עליו: תקיף חולשיה. וכבר הוא מסוכן שאין תפלתו מועלת לו: סהדא רבה פרת. כי מרוב גשמים שירלו בארץ ישראל גדל הנהר ורבה ורוחין בני בבל ושמתים בטובת אחיסם: נהרא מכיפיה מתבריך. מקלנו ומקדקדו מימיו גדלים כי רוב גדול הנהר מן התהום כדאיתא בתענית בפרק סדר תעניות (דף כה:) אין לך טפח יורדת מלמעלה שאין לך טפח עולה בקרקע הנהר ממי גשמים שנופלין במקום אחד: אין המים מטהרין בזוחלין. לחייבין שמא רבו עליו טוטפים שמי גשמים רבו על עיקר מי הנהר ומבטלו ברוב ולא אמר קמא קמא בטיל שכל דבר שדרכו לגדל וגם גדל

אלא פרת ביומי תשרי בלבד. לפי שאינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים. ולא למיסר כל הנהרות חוץ מפרת אתא ולא למיסר נמי פרת בכל השנה אלא ביומי תשרי אתא דכיון דכולא חשאה משום שמא ירבו נוטפים על הזוחלין היא כל שאנו בקיאים בפרת ביומי תשרי כמה היא עלייתו וכן בשאר נהרות ויודעין אנו בהם שלעולם אינו מתמעט משיעור כך ואפי' בעת יובש גדול כל שאין אנו רואים בו מי אם אותו שיעור למה נחוש לו הא ליכא למיחש לשמא ירבו נוטפין על הזוחלין. אלא שמואל תרתי קמשמע לן. חדא דנהרות שהן מכזיבין מימיהן אין טובלים בהן לעולם דכיון שפעמים שמכזיבים לעולם חוששין בהם לגשמים או להפשרת שלגים וכדתנן במס' פרה (פ"ח מ"ט) המים המכזיבין פסולין אלו הם המים המכזיבין המכזיבין פעם אחת בשבוע והמכזיבין בפולמוסיאות ובשני בצורת כשרין והכי פירושו דכל שמכזיבין בלא טענה אע"פ שאין מכזיבים אלא לעתים רחוקות פעם אחת בשבוע פסולין דחיישינן שמא מי גשמים הן ואין מטהרין בזוחלין אלא בשאובין אבל המכזיבין מחמת טענה כגון בפולמוסיאות ובשני בצורת כשרין ומש"ה קאמר שמואל שאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת וכיוצא בו שאינו מכזב לעולם ולמעוטי מים המכזיבין הוא דקאמר פרת ופרת וכיוצא בו קאמר. וקאמר נמי דבפרת וכיוצא בו שאינו מכזב אינו מותר לטבול בו מן הסתם בכל השנה כולה מי שאינו בקי בו אלא ביומי תשרי בלבד לפי שביומי תשרי אינו עת גשמים ולא זמן הפשרת שלגים ולפיכך אפי' מי שאינו בקי בו אין לו לחוש שמא רבו עליו נוטפין אבל אין ה"נ דמי שבקי בפרת וכיוצא בו כל השנה כל שהוא רואה אלא מתרבה על מה שהוא זוחל בתשרי בכדי שיהא ראוי לחוש לרבוי נוטפין טובל בו בכל השנה וכן נמי אם רואה בתשרי שנתרבה כל כך עד שאפשר לו לחוש שמא רבו בו נוטפין אפי' בתשרי אינו טובל בו אלא שמואל סתמא קאמר דמי שאינו מכיר אפי' בנהרות שאין מכזבין יש לו לחוש כל השנה כדרייתן וביומי תשרי אין לו לחוש כן נ"ל. וראיתי מי שכתב בהפך ולא נראו לי דבריו: **אבוה דשמואל עביד להו לבנתיה מקוואות ביומי ניסן.** שמפני שהיה חושש להפשרת שלגים לא היה מניחן לטבול בזוחלין: **ומפלי ביומי תשרי.** בנהר היה נותנן תחת כפות רגליהן משום טיט דלא ליהוי חציצה מ"מ לגמיעותא בעלמא. והיה מניחן לטבול בנהר משום דביומי תשרי ליכא למיחש [6]לזוחלין. ומאי דקאמר ביומי ניסן מניסן ועד תשרי קאמר וכ"ש בימות הגשמים כך פירשו רבותי. ואין הלשון נוח לי דהוה ליה למימר עביד להו מקוואות לבנתיה כולה שתא ומפלי ביומי תשרי. לפיכך נ"ל דבנתיה דאבוה דשמואל בסמוך לא היו טובלות בנהר משום גזה אלא במקוואות שבבתיהן וביומי ניסן דריחא עלמא היו מתחילות לטבול בנהרות והיה מתקן להם אביהם שם בתחילה שהיו טובלות בהן עד תשרי וביומי תשרי לא היה מצריכן למקוואות משום דליכא למיחש לטוטפין ולפיכך היה מתקן להם מפלי וכשעוברין ימי תשרי כבר היו חוזרות לטבול בבתיהם משום גזה: ולענין הלכה פסק ר"מ כשמואל דאמר נהרא מכיפיה מבריך דאע"ג דרב פליג עליה ורב ושמואל הלכה כרב באיסורי (בכורות מט:) ועוד דאבוה דשמואל נמי ס"ל כרב ואידך דשמואל נמי פליגא אדידיה אפ"ה קיימא לן כשמואל דתניא בבכורות בפ' מעשר בהמה (דף נה:) יובל שמו ולמה נקרא שמו פרת שמימיו פרין ורבין דברי ר' מאיר וחכ"א פרת שמו שמימיו פרין ורבין מסייע ליה לשמואל דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך כלומר דנהי דשמואל אמר הכי בכל הנהרות דמכיפייהו מברכי והכא לא אמרינן הכי אלא בפרת אפ"ה מסייע ליה משום דכיון דפרת מבריך מכיפיה כולהו נהרות נמי מכיפיה דפרת הם מתברכים שהרי כל הנהרות מפרת הם נמשכים כדאמרי' התם בבכורות (דף נה.) הגודר ממי פרת אסור בכל מימות שבעולם דאפי' עינותא דמדליין סולמי דפרת מינהו הילכך ההיא מתני' מסייעא ליה לשמואל בין מדר' מאיר בין מדרבנן דרבנן נמי אמרי פרת שמו שמימיו פרין ורבין וכיון דר' מאיר ורבנן מסייעי ליה כותיה נקטינן ומנא לפי דעת זה שלעולם טובלים בנהרות ואפי' כשמתברכין הרבה מחמת גשמים לפי שאין טפח יורד מלמעלה שאין תהום עולה לקראתו טפחיים זהו דעת ר"ת ז"ל. ומ"מ נ"ל שאף הוא ז"ל לא אמרה אלא בנהרות שאין מכזבין אבל מכזבין ליכא למימר בהו דמברכי מכיפייהו. אבל ר"ת והרב אלפסי ז"ל פסקו כרב וכאבוה דשמואל דאין המים מטהרין בזוחלין אלא פרת ביומי תשרי בלבד וקא יהיב הרמב"ן ז"ל טעמא למילתייהו דאע"ג דאמר שמואל נהרא מכיפיה מבריך לא דחינן מימרא דאיסורא דהוו נהיגין בה הלכה למעשה כאבוה דשמואל דעבד לבנתיה מקוואות משום מימרא דאבדתא ושמואל נמי לאו לענין מעשה אמרה דכיון דאיהו נמי אמר אין המים מטהרין בזוחלין משמע דה"ק נהי דמדינא שרי להלכה למעשה איכא למיחש [9]וכדאמר בעלמא השתא דאמר שמואל אסור ותנא דבי שמואל מותר שמואל הלכה למעשה אתא לאשמועי' ואע"ג דאמר ופליגא דשמואל אדשמואל הייינו לומר דתרוייהו מימרי דשמואל לא קושטא אינון אלא חדא מייניהו דאי איתא לחדא ליתא לאידך אבל איהו לא פליג דידיה אדידיה אלא מיהא הוא דחייש הלכה למעשה וה"נ משמע בפ' תינוקת (נדה סו.) דמייתינן מילתא דאבוה דשמואל ולא מסיימינן עלה פלוגתא דבריה אלמא שמואל נמי למעשה חייש. וכ"ת אמאי חייש כיון דר' מאיר ורבנן אמרי בברייתא דבכורות (דף נה:) דפרת מימיו פרין ורבין ורב ואבוה דשמואל נמי אמרי סברי דלאו מכיפיה מבריך איכא למימר דאינהו ידעי דאיכא תנאי בעלמא דלא סבירא להו הכי ועוד דאיכא נסחי דלא גרסי במילתא דרבנן שמימיו פרין ורבין אלא וחכ"א פרת שמו ותו לא ולפי זה סייעתא דמייתי התם דשמואל מדרבי מאיר הוא לא שפיר דייק מדרבי מאיר כיון דרבנן לא פליגי עליה בהדיא לומר שאינו פרה ורבה ורב ואבוה דשמואל סברי דרבנן פליגי עליה ושמואל נמי מיהא הוא דחייש: **נמצא עכשיו** לפי דרך זה שהנהרות המכזבין אין טובלין בהן כלל שלעולם חוששין להן לגמי גשמים והפשרת שלגים ונהרות גדולים שאין מכזבין כל שהוא נקי בהן ויודע עיקר המשכתן בימי תשרי טובל בהן כל השנה כל שהוא רואה שאין לחוש שנתרבו נוטפין על עיקר המשכתן אבל כל שהוא רואה מתוך רביתן שיש לחוש לכך אפי' ביומי תשרי אין טובל בהן ומי שאינו בקי בהן בכל השנה כולה צריך לחוש להן חוץ מיומי תשרי בלבד שבתשרי מן הסתם אין נוטפין רבין עליהן: מיהו איכא מאן דאמר דכי חיישינן לרבו נוטפין על הזוחלין דוקא לטבול במקום שלא היתה שם זחילתו של נהר קודם לכן אבל במקום שהיתה זחילתו מתחילה אע"פ שעכשיו רבו נוטפין על הזוחלין מותר לטבול בו ומוכח לה מדתנן בפ"ק דמקוואות (משנה ז) מעיין שמימיו מועטין שרבו עליו מים שאובין שזה למקוה לטהר באשכורן ומעיין להטביל בכל שהוא ומדקתני שזה למקוה לטהר באשכורן אלמא מקוה יש בו שאינו מטהר בזוחלין אין עליו דין מעיין אלא הרי הוא כמקוה שלריך אשכורן והדר קתני ומעיין להטביל בו בכל שהוא ובודאי מדקתני דשזה למעיין להטביל בו בכל שהוא ה"ה דמטהר בזוחלין כיון דתורת מעיין עליו וקשיא ריש אסיפא אלא ודאי ה"ק מעיין זה שרבו עליו מים שאובין מקומות יש בו שתורת מקוה עליהן ולריך אשכורן והיינו אותן מקומות שהוא זוחל בהן עכשיו מחמת רבוי הנוטפין ולא היה זוחל בו בתחילה ומקומות יש בו שלא נשתנה דינו מכמו שהיה אלא הרי הוא כמעיין להטביל בו בכל שהוא והיינו אותו מקוה שאפי' מתחילה היה זוחל בו. והא' דלא קתני ומעיין להטביל בו בזוחלין אי נמי דליתני בריש שזה למקוה שלריך שיעור נ"ל דתנא הכי לאשמועי' תרי דיני במקוה ובמעיין ובכל חד מכלל חברייה משמע דמדקתני ריש שזה למקוה לטהר באשכורן מכלל שאותו מקוה שזה בו למעיין דקתני סיפא אינו לריך אשכורן ומדקתני סיפא ומעיין להטביל בו בכל שהוא דאותו[7] מקוה שזה למקוה דקתני ריש לריך שיעור: **ומכל מקום** למדנו מזו שיש מקוה במעיין אע"פ שנתרבה מחמת נוטפין תורת מעיין עליו והיינו המקוה שהיה מהלך בו מתחילתו והכי איתא בתוספתא (דמקוואות פ"א ה"ז) דקתני התם מעיין שמימיו מועטין ורבו עליו והרחיבו

מטהר

אלא פרת ביומי תשרי בלבד [6] **אבוה דשמואל עבד להון מקוואות לבנתיה ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי: אמר** [5] **ר' אמי אמר רב מאי דכתיב** [1] **ואתה בן אדם עשה לך כלי גולה זו נר וקערה ושטיח**

כדאמר זבח ונדה ויולדת טבילתן במי מקוה של מ' סאה ואפי' מי גשמים מכונסים אלא מלאינו מים חייש אלא לזב בלבד שנאמר בו מים והמפרש לא פירש הכי ולאו דוקא דכל נשים בזמן הזה זבות שיהו: **מפלי ביומי תשרי.** שבתשרי מתמעטין הנהרות מן כל ימות השנה ומעלין טיט והיה נותן המפך בקרקעות הנהר שלא יכנס הטיט ברגליהן ויהא חציצה: ושטיח

ומפצי ביומי תשרי. שטובלות בפרת ומפני הטיט שלא יהא חציצה נותנות המפך תחת רגליהן (שבת סה.) כשהיו טובלות בנהר ביומי תשרי, היה עושה להן מחצלות של קנים שקורין קלווי"ש, ומשליכן לתוך המים ועומדות עליהן ובוטלות, לפי שביומי תשרי יש טיט רב בנהרות אבל שפתם ומושב שמא יעלה טיט על רגליהן ויהיה חולץ (בכורות נה: וכעי"ז נדה שם).

עין משפט נר מצוה

מה א ממי' פ"א מהל' מקוואות הל' יא ופ"ט שם הל' יג קמג עשין רמח טוש"ע יו"ד סי' קלח סעי' לג וסי' רא סעי' ב:

מוסף רש"י

אלא פרת ביומי תשרי. שמלוי הגשמים ורבו הזוחלין עליהם ויש חולת מעיין על נהרות המוסבין אלמא סבירא ליה שגדלין ממי הגשמים, ואני שמעתי בבכורות מטהרין בזוחלין, שהנוטפין שבתוכן מטהרין בריבוי הזוחלין ויתבטלו הנוטפין בהן לגיות זב וחבר טולין בהן בשביל הזוחלין (שבת סה:) לו: שפרת היו מימיו פרין ורבין זוחלין ונוצעין ממעיינות מרובין ועוד שאחרי סוף ימי הקיץ ולא ירדו גשמים לזמן מרובה, אלמא נהרות מתברכין ממימי גשמים, ועליל אמר מכיפיה מיבריך (בכורות נה:). **מקוואות ביומי ניסן.** של מים מכונסין או סמוך לנהר וממשיך לתוכן מי הנהר וטובלות שם (שבת סה.) לו: **מקוה** מים חיים טובעים בבית ולא היה מניחן לטבול בנהרות, שבימות הגשמים ירבו גשמים הרבה וחיים שאם ירבו מים חיים שטובפין מעבים לתוך הנהר שאם זוחלים לא חזי להן משום דהוו להו פסק זבות וזב כתיב מים חיים, ל"ל על הזוחלים על אותם שנפלו מן העבים לקרקע ומן הקרקע זחלו וקילחו לתוך הנהר, דאי לא נוטפים משום זוחלים לא מיפסלי, דאמרינן בפרק ראשון דתמורה (יב.) הבאובה מיטהרת בהמבבה, דהיינו שממשיך מים שאובים לתוך המקוה על ידי צינורות (בכורות נה:) לו: **מקוה** מים מכונסין, ואינן טובלות בנהר לפי שרבו המים בימות הגשמים בגשמים שנפלו וחיים שאם ירבו נוטפין על הזוחלין, ותניא בתו"כ לפי מה מעיין מטהר בזוחלין אף מקוה מטהר בזוחלין, כלומר שמטבילין במכונסין דרך זחילתן קודם שנקוו ומזו במקוה, ת"ל אף מעין, מעין מטהר בזוחלין והמקוה מטהר באשכורן, ומהו אשכורן דקוי וקיימי, דאין מטבילין במכונסים אלא משנקוו למקוויהם ומתו מזחילתן, ותנן במסכת מקואות (פ"ה מ"ה) הזוחלין כמעין, כלומר זוחלין שבהרות כמעיין והנוטפין כמקוה ומים הנוטפין מהבריס הרי הן כמקוה ואין מטהרין בזחילה, הילכך ביומי ניסן שנתרבה הנהר על ידי גשמים, חיים שאם רבו נוטפין שבו על מים שבו ובטלו זוחלין ואין מטהרין את הטמא הטובל בהן דרך זחילה, וכל הנהרות לעולם הן הולכים וזוחלין לפיכך עביד להו מקוה באשכורן לטבול בתוכו. יש מפרשים דבעינן מים חיים לזבה, ולאו מילתא היא דתניא בתוספתא תומר כזה מבזבה שהזב טעון מים חיים כו' (נדה סז.).

תורה אור השלם

1. וְאַתָּה בֶן אָדָם עֲשֵׂה לְךָ כְּלִי גוֹלָה וְגֹלֵה יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְגָלִיתָ מִמְּקוֹמְךָ אֶל מָקוֹם אַחֵר לְעֵינֵיהֶם אוּלַי יִרְאוּ כִּי בֵית מְרִי הֵמָּה: יחזקאל יב ג

הגהות הב"ח

(6) רש"י ד"ה ועביד להו וכו' והקדם נחפשרו ובאין המים דרך וכו' אבל אם לא נאין:

גליון הש"ם

בהר"ן ד"ה ולענין הלכה וכו' ובראמר בעלמא וכו'. שבת דף נד ע"א ביצה דף כט ע"ל:

פירוש הרא"ש

אלא פרת ביומי תשרי. שהוא נהר גדול ואינו גדל אלא במעט מרובה אבל ביומי ניסן גדל פרת מרוב מעט של ימות הגשמים וכן הרוח קטנים גדלים אפילו ביומי תשרי ע"י מעט מטר ואי נהרא מכיפיה מבריך לא מיפסל הנהר ממי גשמים כי רוב גידולו ממקורו: **מקוואות ביומי ניסן.** לפי שנהר גדול מרוב גשמי המוקף וכבו הטיטים: **ומפצי ביומי תשרי.** היו טובלות בנהר והיו עושות מחצלות מקנים ע"מ תחת כפות רגליהם מפני הטיט אלא יחוק: **נאר השתות** בו מים. אית דגרסי גר לתת בו שמן להאיר:

מסורת הש"ס

6) נדה סז. שבת סה. בכורות נה.; 3) [בענין יעקב אתא דכיון (אמר רב) ובכן יתכן דל"ל ואמר רבין אמר רב]. 3) [ל"ל לנוטפין]. 7) [מכלל לאותו, רש"ם].

ושטיה. עור לאכול עליו: **כלא מלח וכלא רכב.** דמלפת בהו: **רכב.** שומן: **דדא כיה כולא כיה.** מי שיש בו דעת כמי שיש בו הכל שאינו נחסר כלום: **דא קני מה חסר.** מי שקנה דעת אינו חסר כלום: **חוזר לימי עלומיו.** דנעשה כתינוק שלא טעם טעמ:

שנא' רוטפש. כלומר כשעת רטוב ופשט כמו [פרו ורבו] מתרגמינן פושו וסגו: **מנוער.** מן החולי יפוש כמו שהיה בימי עלומיו: **כל משכבו הפכת בחליו.** כל סדר הלעת למודו המקודר לו נהפך לו בחליו ומשכבו: **תליסר אפי הלכתא.** שהיה שונה למודו בי"ג פנים: **שיפא אזלו ליה.** ששכחם: **קנרא.** כונס: **אמה עשית אותי ואת חייא.** דגמר להו דכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו שנאמר[ה] ואת הנפש אשר עשו בחרן[ו]: **הכל מושלין בו.** להמיתו אפי' זכוב אפילו יתוש: **למשפטיך עמדו היום** (ח)**כל עבדיך.** דכיון שנשפט בישיבה של מעלה הכל נעשו עבדיו של הקב"ה ליפרע הימנו: **גברא גבוה הוי רכיב גירדנא זוטא.** פרדה קטנה: **פיפורא.** גשר: **ואסתוים.** נתפחדה הפרדה ושדייה מינה ושכיב. ואע"פ שהפרדה נמוכה ואיהו היה אדוק כל כך דלא נפל אלא מעט מת: **אקרוקתא.** לפרדע. ועקרב אינו יכול לשוט בנהר ונשאו לפרדע עליו להעבירו בנהר לנשוך את האיש: כי

ושטיה [1]בחוסר כל א"ר אמי אמר רב בלא נר ובלא שלחן רב חסדא אמר בלא אשה רב ששת אמר בלא שמש רב נחמן אמר בלא דעה תנא בלא מלח ובלא רבב אמר אבייי [ז]נקטינן אין עני אלא בדעה במערבא אמרי דדא ביה כולא ביה דלא דא ביה מה ביה דא קני מה חסר דא לא קני מה קני אמר ר' אלכסנדרי א"ר חייא בר אבא אין החולה עומד מחליו עד שמוחלין לו על כל עונותיו שנאמר [2]הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי רב המנונא אמר חוזר לימי עלומיו שנאמר [3]רוטפש בשרו מנוער ישוב לימי עלומיו [4]כל משכבו הפכת בחליו אמר רב יוסף לומר דמשכח למודו רב יוסף חלש איעקר ליה למודיה אהדריה אביי קמיה היינו דבכל דוכתא אמרינן [ז]אמר רב יוסף לא שמיע לי הדא שמעתא א"ל אביי את אמריתה ניהלן ומהא מתניתא אמריתה ניהלן כי הוה גמיר ר' תלת עשרי אפי הילכתא אגמריה לרבי חייא שבעה מנהון לסוף חלש רבי אהדר ר' חייא קמיה הנהו שבעה אפי דאגמרי' שיתא אזדו הוה ההוא קצרא הוה שמיע ליה לרבי כדהוה גרים להו אזל ר' חייא וגמר יתהון קמי קצרא ואתא ואהדר יתהון קמי רבי כד הוה חזי ליה רבי להההוא קצרא א"ל רבי אתה עשית אותי ואת חייא א"ד הכי קא"ל אתה עשית את חייא וחייא עשה אותי וא"ר אלכסנדרי א"ר חייא בר אבא גדול נס שנעשה לחולה יותר מן הנס שנעשה לחנניה מישאל ועזריה של חנניה מישאל ועזריה אש של הדיוט והכל יכולים לכבותה וזו של חולה של שמים היא ומי יכול לכבותה וא"ר אלכסנדרי א"ר חייא בר אבא ואמרי לה אריב"ל כיון שהגיע קיצו של אדם הכל מושלים בו שנא' [5]והיה כל מוצאי יהרגני רב אמר מן הדין קרא [6]למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך רבה בר שילא אמרו ליה שכיב גברא גבוה הוה רכיב גירדונא זוטרא מטא תיתורא איסתויט שדייה וקא שכיב קרי על נפשיה למשפטיך עמדו היום שמואל חזייה להההוא [ז](קרוקיתא דעקרבא) יתיבא על אקרוקתא ועברה נהרא טרקא גברא ומיית קרי עליה למשפטיך עמדו היום אמר שמואל אין מבקרין את החולה אלא למי שחלצתו חמה לאפוקי מאי לאפוקי הא דתניא ר' יוסי בן פרטא אומר משום ר' אליעזר [א]אין מבקרין לא חולי מעיים ולא חולי העין ולא מחושי הראש בשלמא חולי מעיים משום כיסופא אלא חולי העין ומחושי הראש מ"ט משום דרב יהודה דאמר רב יהודה דיבורא קשיא לעינא [א] ומעלי לאישתא אמר רבא האי אישתא אי לאו דפרוונקא דמלאכא דמותא מעלי כחיזרא

מטהר בהשבורן ואין מטהר בזוחלין אלא עד המקום שהיה יכול להלך מתחילתו. והיינו נמי דתנן בפרק [ז]רלשון דמקוואות מעיין שהוא מושך כגדל רבה עליו מים והמשיכו הרי הוא כמות שהיה היה עומד ורבה עליו והמשיכו שזה למקוה לטהר בהשבורן ולמעיין להטביל בו בכל שהוא וה"פ מעיין שהיה מושך מעט מעט כגדל זה שהוא ארך קטן מרובה הרגלים והמשיכו עכשיו בשטף אבל אינו נמשך אלא באותו מקום שהיה מהלך בו מתחילתו הרי הוא כמות שהיה וסיפא קתני דאם היה עומד כלומר אלא היה נמשך כלל ורבה עליו והמשיכו שני דינין יש בו דבמקום שאלא היה מהלך מתחלתו שזה למקוה שצריך להשבורן וה"ה שאין מטבילין בו בכל שהוא ובמקום שהיה עומד מתחלתו שזה למעיין להטביל בו בכל שהוא ומינה שהוא מטהר בזוחלין. נמצא לפי דעת זה שאפי' בזמן הגשמים שהנהרות רצים אדם טובל בנהרות שאינן מכזבין באותן מקומות שהן נמשכין והולכין אפי' ביומי תשרי אבל באותן מקומות שנמשכים ומתרחבים יותר מהגשמים כל היכא דאיכא למיחש שרבו הטוטפין על הזוחלין אין טובלין בהם אבל היכא שרבו זוחלין על הטוטפין אפי' באותן מקומות שאלא היה הולך שם מתחלתו טובלין בו והיינו ההיא דר"א בר לדוק שהעיד על הזוחלין שרבו על הטוטפין שכשרי[ה] ומטהרין בזוחלין ובודאי אפי' במקום שנתרבה קאמר דאי באותו מקום בלבד שהיה מהלך מתחלתו מאי אסהדתי' פשיטא דהיכי תיסק אדעתין שנים או שלשה טיפי מים יפסלו פרת מלטבול בו אלא ודאי כדאמרן וזהו דעת הראב"ד ז"ל: **אבל דעת** הרמב"ם ז"ל דכי קתני בכל הני דאע"פ שרבו עליו טוטפין דינו כמעיין דוקא כשרבו המים בגומת המעיין עצמו שאם הוא חשיבות מימיו ומבטלים כל המים הבאים עליהם אבל רבה במקום משך הנהר למטה כל שרבו טוטפין על הזוחלין נפסל כולו ולפי זה אתיא מימרא דשמואל כפשטה דאין המים מטהרין בזוחלין אפילו באמצע הנהר במקום שהיה מהלך בו בתחלה אלא פרת ביומי תשרי בלבד וכפי מה שפירש למעלה. ולפי זה הא דמפליג בתוספתא בין נתרחב אלא נתרחב נ"ל דאריבה בגומת המעיין קאי דאפי' הכי כל שרבו טוטפין אינו מטהר אלא במקום שהיה מהלך מתחלתו אבל במקום שנתרחב אינו מטהר אלא בהשבורן. ואע"ג דאיכא למימר איפכא דאריבה בהמשך הנהר קאי אבל ריבה בגומת המעיין אפי' בנתרחב כשר מינקט לחומרא עדיף ועוד דמשמע דתוספתא לגומא דמתני' קיימא. מיהו סהדותא דרבי אלעזר בר לדוק אפי' לפי שיטה זו ודאי משמע דאפי' אמקום שנתרחב הנהר קאי דכל שרבו זוחלין כשר דאיכא למימר דאריבה במקום משך הנהר קאי ואשמעינן רבותא שאע"פ שלא ריבה במקום גומת המעיין אלא באמקום שנמשכו מימיו כשר דאכתי פשיטא וכי ג' טיפי מים יפסלו פרת: תנן במס' מקואות (פ"ה מ"ה) הטוטפין שעשאן זוחלין כלומר שהמשיכן קומץ אפי' מקל ואפי' קנה ואפי' זב ואפי' זבה כלומר גודר בפניהם באלו והוו להו כאשבורן ומטהרין ר' יוסי אומר אין מזחילין בדבר המקבל טומאה כלומר אין עושין בו גדר וקי"ל כר' יוסי ותנן נמי (שם מ"ד) שהמים מטהרין בזוחלין ותנן נמי (פרה פ"ח מ"ט ומקוואות פ"א מ"ח) המים המוכין פסולין למי חטאת וכשרין לטבילה ומטהרין בזוחלין ואלו הם המים המוכים המלוחין והפושרין: **ושטיה.** עור לאכול עליו: **וכלא רכב.** שמן: **דלא קני דעה מה קנה:** מה יועיל לו כל מה שיקנה: **חוזר לימי עלומיו.** אחר שחלה ונתרפא ממחזק טבעו להיות יותר בריא ממה שהיה קודם חליו: **שנאמר רוטפש.** נוטריקון רטוב ופש: **לומר דמשכח למודו.** ימי עלומיו קדרים מענין העלמה: **אייקר ליה לימודיה.** הכביד עליו למודו ששכחו: **אלא עשרי אפי.** בי"ג פנים: **קנרא.** כונס: **למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך.** כיון שלמשפטיך עמדו שהגיע קצם למות הכל עבדיך לקיים את דבר המשפט: **שכיב ההוא גברא גבוה.** אדם שהיה גבוה כלומר חריף: **רכיב גירדונא זוטרא.** רוכב פרדה קטנה: **פיפורא.** גשר: **איסתויט.** אחזתה רוח שטות לאותה פרדה והשליכתו בנהר. איסתויט מלשון סטיה רוח של שגעון וכדאמר בעלמא סיוטא הוא דנקטיה [נ"ק ט:]: **אקרוקתא.** לפרדע: **שחלצתו.** אמה כאדם המזדיין שע"י כלי זיין שעליו נקרא חלוץ: **לאפוקי הא דתניא.** דסבירא ליה לשמואל כי הך ברייתא דאין מבקרין להנך דקא מני ודשמואל נמי לאפוקי הני: **משום כיסופא.** דזימנין שצריך לנקביו ומכסיף: **דפרוונקא.** שליח שעל ידו מתים: [ז]**כחיזרא לדיקלא.** הולין שסביב הדקל ששומרים אותו מבהמות וחיות: **תרייקא.** מרקחת מועיל וקורין לו תרייקא: **חושלא דשערי.** שעורים קלופים: **דריש נפיא.** בתחלת הרקדת הנפה: **בורדם.** תיבה אחת כשתי תיבות בור דם. והוא חולי שמקלא דם מלמטה: **אין מבקרין אותו.** משום דזימנין דצריך לנקביו ומצערי ליה: **ואין מזכירין שמו.** לומר פלוני חולה חולי בורדם דלאו לשון נקיה הוא:

רפואת

מסורת הש"ס

ה) [פירושו ממלא בפרש"י עירובין ה. ד"ה והאמר], ו) [עירובין י. מא. סו: ענ. פנ: מכות ד. נדה לנ. סג:], ז) [ל"ל עקרבא וכ"א בע"י ובילקוט], ד) [בראשית ח], ס) [בראשית יב], ו) [סנהדרין לט:], ז) [ל"ל תמיני מ"ג], ח) [מקואות פ"ה מ"ה], ט) [מכאן שייך לע"ב], י) לפיינו שם סיומא,

תורה אור השלם

1. וְעָבַדְתָּ אֶת אֹיְבֶיךָ אֲשֶׁר יְשַׁלְּחֶנּוּ יְיָ בָּךְ בְּרָעָב וּבְצָמָא וּבְעֵירֹם וּבְחֹסֶר כֹּל וְנָתַן עֹל בַּרְזֶל עַל צַוָּארֶךָ עַד הַשְׁמִידוֹ אֹתָךְ: דברים כח מח

2. הַסֹּלֵחַ לְכָל עֲוֹנֵכִי הָרֹפֵא לְכָל תַּחֲלֻאֵיכִי: תהלים קג ג

3. רְטֹפַשׁ בְּשָׂרוֹ מִנֹּעַר יָשׁוּב לִימֵי עֲלוּמָיו: איוב לג כה

4. יְיָ יִסְעָדֶנּוּ עַל עֶרֶשׂ דְּוָי כָּל מִשְׁכָּבוֹ הָפַכְתָּ בְחָלְיוֹ: תהלים מא ד

5. הֵן גָּרַשְׁתָּ אֹתִי הַיּוֹם מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה וּמִפָּנֶיךָ אֶסָּתֵר וְהָיִיתִי נָע וָנָד בָּאָרֶץ וְהָיָה כָּל מֹצְאִי יַהַרְגֵנִי: בראשית ד יד

6. לְמִשְׁפָּטֶיךָ עָמְדוּ הַיּוֹם כִּי הַכֹּל עֲבָדֶיךָ: תהלים קיט צא

הגהות הב"ח

(ה) רש"י ד"ה למשפטיך עמדו היום כי הכל עבדיך:

הגהות הגר"א

[א] גמ' קשיא לעיא ולאשמא כל"ל (ועי' כפירוש הרא"ש):

מוסף רש"י

נקטינן. מסורת מאמוראים, מנהג מרבותינו (ערובין ה.). אמר רב יוסף לא שמיע לי הדא שמעתא. רב יוסף תלה וסבר תלמודו והיה אני תלמידו מזכירו (ערובין מא. סו ענ. מכות ד. וכעי"ז נדה לט.). שחלצתו חמה. שלפתו, ניטלה מגופו החמה, הוא החולי הקודמו, אלאתו לשון (הושע ה) אלן מהם (ברכות לד:).

עין משפט נר מצוה

מו א מיי' פי"ד מהל' אבל הלכה ה סמג עשין מד"ס ב טוש"ע יו"ד סי' שלה סעי' ח:

תוספות

שטיה. עור מנוטל שאוכלין עליו ונושאין אותו עוברי דרכים עמם: **דדא** ביה. שיש בו דעה: **דא לא קני.** דעה מה קני: הסולח לכל עוניכי הרופא לכל תחלואיכי: חוזר לימי עלומיו. דבריא הסולה כשנתרפא יותר מלפני שחלה: **אפי הלכתא.** י"ג פנים של הלכות משנה: **אתה עשית את חייא.** כלומר למדת לו: **למשפטיך.** כלומר כשעמדו בריומיך למשפטיך הכל עבדים להבא עליהם מה שלוית: **גברא** רבה. אדם גדול: **גירדנא זוטרא.** פרל קטן: **איסתוטי.** נבעת. כמו [ז] קמא טיוטא נקטיה בבא קמא (דף מ:): **אקרוקתא.** לפרדע: **שחלצתו חמה.** שהחזיק ממימותו ועדיין הוא חולה:

פירוש הרא"ש

שטיה. עור ליגן עליו: **דדא קני.** דעה: שמשבח לטובה. עלומיו קא דקס שנעלם ממנו למודו: **תליסר אפי הילכתא.** בי"ג פנים היה שונה הלכות: **אתה עשית לחייא.** כל המלמד תבריו תורה [סנהדרין לט:] כאילו עשאו דכתיב ואת הנפש אשר עשו בחרן: **ההוא גברא גבוה.** אדם גדול וגבוה: **רכיב גירדונא זוטא.** פרל קטן: **אסתוים.** נבהל כמו [יומא כב:] חזא סיוטא בחלמיה: **אקרוקתא.** לפרדע: שחלצתו חמה: דיבורא קשיא לעינא. וכן נמי למיחוש הראש שטבע אחד לאדם: **פרוונקא.** שליח:

בגומת המעיין קאי דאפי' הכי כל